

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

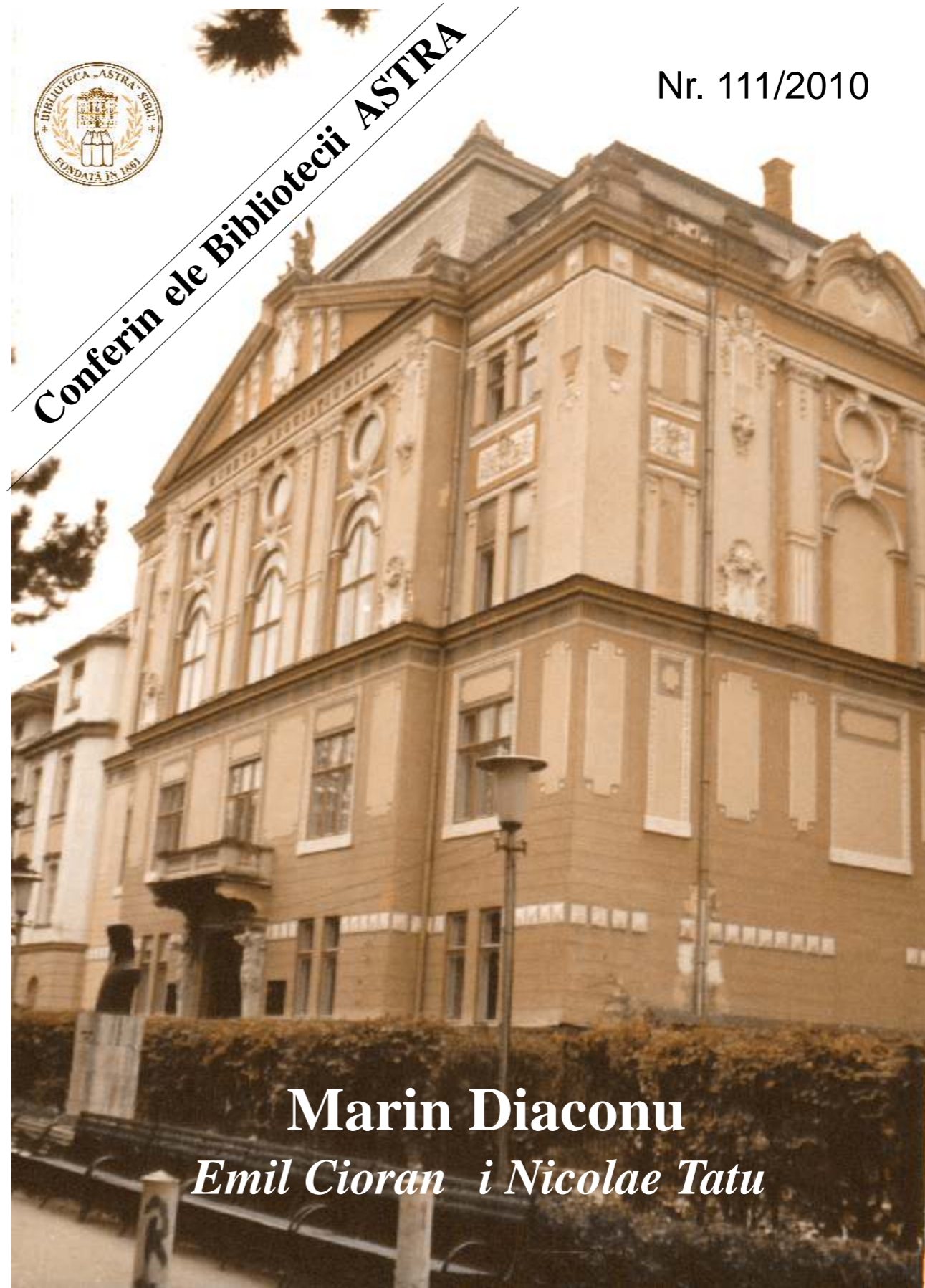

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 111/2010

Marin Diaconu
Emil Cioran și Nicolae Tatu

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA:
Marin Diaconu: *Emil Cioran și Nicolae Tatu*

Coordonatorul colecției: **Onuc Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: **Daniela Rusu**
Editor: **Ioana Butnaru**

Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

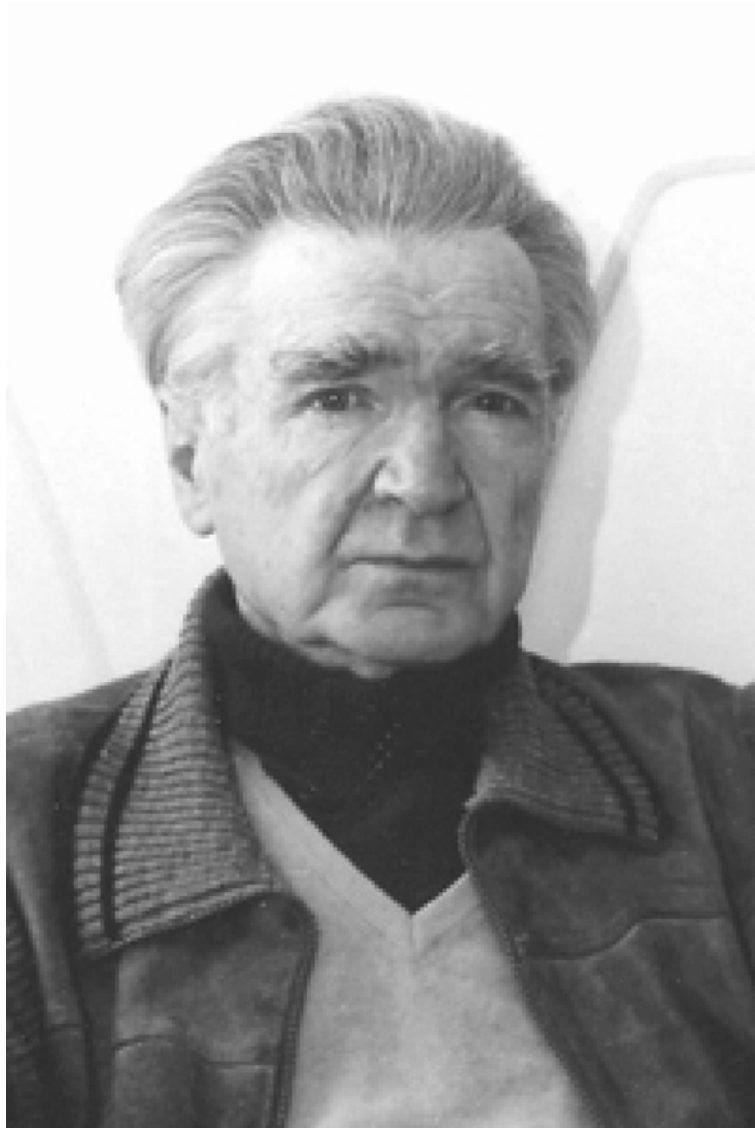
*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. George Barițiu, nr. 5/7
550178 Sibiu/România

Tel: +40 269 210551
Fax: +40 269 215775
Internet: www.bjastrasibiu.ro
E-mail.: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Emil Cioran
(1911-1995)

MARIN DIACONU

Născut: 17 decembrie 1937; comuna Daneși, jud. Dolj.

Părinții, frate, soră: țărani în sat.

Școală primară: în sat.

Absolvent al Liceului „Frații Buzești” din Craiova (1955).

Învățător suplinitor într-un sat.

Facultatea de Filosofie din București: 1960-1965.

Preparator, asistent, lector, conferențiar – Institutul Politehnic București (1965–2008); cercetător – Institutul de Teorie Socială (de Politologie) al Academiei Române (1998–2009).

Doctor în filosofie (1980), cu teza *Conceptul de ideal în filosofia românească interbelică* (Facultatea de Filosofie București; conducător științific: Dumitru Ghișe).

Preocupări de filosofie generală, sociologie, istorie a filosofiei românești.

Autor sau coautor al câtorva cărți: *Filosofie. Tematică, bibliografie, crestomație* (coautor; 1976); *Filosofie. Crestomație și bibliografie* (coautor; Ed. Academiei R. S. R., 1989, 950 p.); *Conceptul de ideal în filosofia românească interbelică* (1998); *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti, Documentar sociologic*, vol. I (2000); *Dicționar de*

termeni filosofici ai lui Lucian Blaga (coautor; 2000); *C. Rădulescu-Motru. Biobibliografie* (2000); *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual* (2001); *Istoria limbajului filosofic românesc* (2002); *Dicționar de termeni filosofici ai lui Constantin Noica* (coautor; 2004); „*Viața Românească*”. *Documentar. 1906–2006* (2006).

Colaborări la câteva (vreo 20) volume colective, cu studii ș. a.

Colaborări la: „Forum”, „Viața Românească”, „Jurnalul literar”, „Argeș”, „Universul cărții”, „Revista de filosofie”, „Sociologie românească”, „Caiete critice”, Radio București ș. a.

Ediții îngrijite (vreo 80; singur sau în colaborare): Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Nae Ionescu (câteva cursuri și *Opere*, 5 vol.), Emil Cioran, C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, D. Gusti, Ion Zamfirescu, D. C. Amzăr, Paul Costin-Deleanu, Grigore Popa, Sorin Pavel, Mihail Fărcășanu, Alexandru Bogdan, Marya Kasterska, Ion Ianoși (vol. omagial), Henri Wald (vol. omagial), *Pro și contra Emil Cioran*, *Modelul cultural Noica* ș. a.

Membru al Partidului Comunist Român; propagandist.

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 –</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i>	7
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007		8
Pr. Acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i>	12
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i>	13
Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i>	14

Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i>	15
George Banu	<i>Actorul european</i>	16
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbatut mai mult pentru limbă decât pentru viață</i>	28
Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30

Ion Duma	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
Vasile Ladislau Pop	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32
Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri’a, nu are dreptu a se numerá între poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39
Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociațiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40

Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889 ...</i>	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în emanciparea femeii și educația copiilor</i>	50
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile afective și refuzurile selective)</i>	51
Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI</i>	52

Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale</i>	54
Timotei Cipariu	<i>Două gimnazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret – Atanasie Marian Marienescu</i>	64
Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie</i>	65
Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică</i>	66

Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918</i>	67
Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei</i>	69
Vasile Avram	<i>Sensuri bipolare în poezia lui Blaga</i>	70
Vasile Avram	<i>Ritual pentru Noica</i>	71
Vasile Avram	<i>Codul Eminescu</i>	72
Vasile Avram	<i>Modelul Cioran</i>	73
George Barițiu	<i>Unul din scopurile principale ale școlilor de fete este să împuțineze urmările triste ale blestemului care se numește lux, vanitate omenească, dacă nu le poate paraliza cu totul</i>	74
George Barițiu	<i>Meritul Asociațiunii constă în admirabila sa influență morală care o pătrunde în toate fibrele poporului nostru</i>	75
Diana Câmpan	<i>Constantin Noica – restituiri</i>	76
Diana Câmpan	<i>Aventura adevărului fără de sfârșit în cultură; Cultura – o utopie asumată</i>	77
Alexandru Dobre	<i>Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român și Societatea Academică Română</i>	78
Valer Hossu	<i>Episcopul Dr. Iuliu Hossu – Trăirea în jurământul pentru sionul românesc</i>	79

Cornel Lungu	<i>Momente ale participării Sibiului la Revoluția din 1848-1849 în Transilvania. Locul și rolul Comitetului Națiunii Române</i>	80
Cornel Lungu	<i>Din legăturile “ASTREI” cu societăți academice și culturale române și străine 1861-1914</i>	81
Cornel Lungu	<i>Pașii poetului în cetate</i>	82
Ovidiu Hurduzeu	<i>Capitalismul cu conștiință și economia participativă</i>	83
Ion Bianu	<i>August Treboniu Laurian</i>	84
Ilie Moise	<i>Ilie Dăianu și spiritul Blajului</i>	85
Cornel Lungu	<i>Petiția Episcopiei Române Ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord către președintele Woodrow Wilson</i>	86
Alexiu Tatu	<i>Mihai Viteazul în documentele Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale</i>	87
Bianca Karda	<i>Odiseea plecării unor români ardeleni din județul Sibiu în America (1900-1914) reflectată în presa transilvăneană a vremii</i>	88
Eugenia Crișan	<i>Generalul francez Berthelot și România</i>	89
George Barițiu	<i>Adunarea generală a XXX-a a Asociațiunii Transilvane</i>	90
Constantin Cubleşan	<i>Mihai Eminescu – Ciclul schillerian</i>	91
Constantin Cubleşan	<i>Ion Pop Reteganul – Folclorist și publicist</i>	92

Constantin Cubleşan	<i>Ioan Slavici – portret în oglinda timpului</i>	93
Mircea Braga	<i>Însemnări despre multiculturalitate</i>	94
Marius Laurian	<i>August Treboniu Laurian</i>	95
Keresztes Coloman Stefan, Eugenia Simona Keresztes	<i>Genii ale matematicii la Sibiu: Farkas Bolyai și János Bolyai.....</i>	96
Alexandru Sterca- Şuluţiu	<i>Nu este sub sóre natiune, care cu mai mare ardóre a animei sê-sí iubésca patrià sí vetr'a strabuniloru sei, cá Românulu</i>	97
Ioan Lupaş	<i>Înfiinţarea „Asociaţiunii“ și conducătorii ei</i>	98
Iosif Sterca Şuluţiu	<i>Discursul ținut la inaugurarea Muzeului istoric și etnografic și la deschiderea Expoziţiei, în 19 August st. N. 1905</i>	99
Ion Onuc Nemeş- Vintilă	<i>Bibliotecile publice din Olanda și misiunea lor: „Să facem o comunitate mai bună”</i>	100
Virgiliu Florea	<i>Anton Pann în reeditarea-model lui M. Gaster (1936)</i>	101
Horst Ernst Klusch	<i>Pe urmele strămoşilor habani</i>	102
Ion Agârbiceanu	<i>Raportul Secretariatului general al Secţiunilor literare-ştiinţifice ale „Astrei” dela 6 Iunie 1932 – 27 Mai 1933</i>	103
Liliana Popa	<i>Oameni și cărți în Sibiul de altădată</i>	104

Vasile Crișan	<i>Protecția patrimoniului cultural sibian. Istorie și actualitate</i>	105
George Barițiu	<i>Din istoria Asociațiunii (1861-1888)</i>	106
George Barițiu	<i>Raportul Asociațiunii după 31 ani</i>	107
Werner Schaal	<i>Noua Bibliotecă Universitară a Universității „Lucian Blaga” - Die neue Universitätsbibliothek der Lucian-Blaga-Universität</i>	108
Ilarion Pușcariu	<i>Cuvântulă Presidială la deschiderea adunărei generale a Asociațiunei transilvane, ținute la 10/22 și 11/23 Octobre a. c. în Năseudă</i>	109
Marin Diaconu	<i>Emil Cioran și Constantin Noica</i>	110
Marin Diaconu	<i>Emil Cioran și Nicolae Tatu</i>	111

Marin Diaconu

EMIL CIORAN ȘI NICOLAE TATU

O relație colegială și prietenească *

S-a spus – cu deplină îndreptățire rațională și cu înțelepciune acumulată multiseclar – că frații îi ai cum ți-i dă Dumnezeu și doar prietenii ți-i alegi singur. Cred că se poate adăuga, cu minimă rațiune practică, și că relația cu frații, prin decenii, o selectezi; și tot astfel că și prieteni îți dă – sau îți ia, cândva sau altcândva – și Cel de Sus.

Relația de vecinătate ori cea de colegialitate – școlară sau profesională – stau și ele sub semnul întâmplării, îmblânzit prin semnul necesității. Se pot invoca nenumărate exemple care confirmă o așa generalizare și tot nenumărate sunt exemplele care infirmă aceeași generalizare.

Și-atunci, în spirit pozitivist și eficient, sacrificăm generalizarea în piața publică, o aplaudăm ori o huiduim și ajungem la relația dintre Emil Cioran și Nicolae Tatu – sau, când vom pune accentul axiologic și sărbătoresc pe Celălalt, la relația dintre Nicolae Tatu și Emil Cioran.

Între cei doi este o relație care merită atenția și interesul nostru, întrucât este o relație cu un conținut bine conturat între două personalități ale istoriei filosofiei românești. Ea are un moment al instituirii, o evoluție – cu urcușuri voite și coborâșuri nevoite –, o durare vreme de vreo șapte decenii și o semnificație perenă pentru viața filosofică națională.

* Conferință susținută în ziua de 16 septembrie 2010.

Relația dintre cei doi protagoniști a început ca relația dintre elevul Cioran E. Emil și elevul Tatu Nicolae, colegi de clasă la Liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu, între 1925-1928.

Fără îndoială că un cercetător al arhivei liceului sibian ne va aduce un bogat plus de cunoaștere a adolescenței lui Cioran. Aci și acum mă limitez la câteva informații și fapte care pun în lumină relația colegială și prietenească a celor doi.

În toamna lui 1925, ei sunt declarați admiși în clasa a V-a la secția modernă. La sfârșitul anului, Cioran este premiat pentru „progres în studiu și frecvență” (*Anuar 1925-1926...*, p. 68) iar Tatu este un elev silitor. Cu bine este promovată și clasa a VI-a.

Clasa a VII-a, desfășurată în anul școlar 1927-1928, este mult mai bogată pentru cei doi colegi. Acum ei sunt între elevii care participă și la viața literară a școlii. Cioran este membru în comitetul Societății de lectură „Al. Vlahuță” și Tatu este casierul societății. Cioran prezintă, în octombrie 1927, în ședința societății, conferința *Ilarie Chendi*; până la sfârșitul anului școlar, el va mai prezenta *Omul cu mârtoaga*, piesa lui G. Ciprian, și note *Pe marginea unei cărți*, și anume, una a lui R. Tagore.

N-am cunoștință dacă și ce conferințe a prezentat Tatu.

Se știe câte ceva despre lecturile lui Cioran din vremea studiilor liceale. Iată aci o listă exemplificatoare din cele peste o sută de cărți citite, rezumate și cu caracterizări scrise ale lui N. Tatu: Mihai Eminescu (*Geniu pustiu* ș. a.), Liviu Rebreanu (*Ion* și *Pădurea spânzuraților*), George Coșbuc, Mihai Sadoveanu, Al. Vlahuță, Octavian Goga, Vasile Alecsandri ș. a. Din literatura universală, amintesc următorii autori: F. M. Dostoievski (*Crimă și pedeapsă*), L. N. Tolstoi, W. Shakespeare, Al. Dumas, E. Zola, Maxim Gorki, Goethe (*Faust*) etc. Dintre cărțile cu deschidere filosofică sunt de exemplificat: John

Locke, *Câteva idei asupra educațiunii*; E. Renan, *Viața lui Iisus*; Th. Carlyle, *Eroii*; Jules Payot, *Educația voinței*; J. Volkelt, *Arta, morală și cultura*; C. Dimitrescu-Iași, *Nevoia de ideal*; Mihai Eminescu, *Probleme și analize filosofice* (cu trimiteri la Pitagora, Parmenide, Platon, Zenon, Aristotel ș. a.). Iar din *Enciclopedia Română* a lui Diaconovich, elevul scoate definiții pentru: idee, idei intuitive, idei discursive, intelect și ideal.

Cei doi colegi și prieteni – ca și alți rari adolescenți ai vremii – încep să urmărească și publicații literare ori cotidiene. În acei ani, liceul avea abonamente la câteva reviste literare. Iar despre informarea din cotidiene, iată ce va rememora peste ani Nicolae Tatu; sub titlul *De amiciția. Prietenii paradoxale. Eliade – Cioran*: „Admirație încă din liceu pentru M. Eliade. Am nealterată, clară în memorie împrejurarea (ziua) când, într-o însorită zi de primăvară din 1926, după orele de curs, îndreptându-ne împreună spre strada Cisnădiei – un Corso al Sibiului –, am cumpărat de la chioșcul din Piața Mare, dominată de Biserica romano-catolică, ziarul preferat de noi: «Cuvîntul» lui Titus Enacovici, unde Cioran urmărea serialul lui Eliade îndeosebi. Vorbind despre autorii articolelor din prima pagină, și-a exprimat de mai multe ori admirația pentru scrisul lui Eliade, încă de atunci cunoscut și apreciat pentru foiletoanele sale de eseistică filosofică și literară. Preferințele mele mergeau spre alt semntar. «Mie îmi place mai mult – îi spun lui Cioran – unul Nae Ionescu, articolele de pe ultima coloană, intitulate *Duminica*.» Nu știam cine-i și nici nu bănuiam că-l voi asculta vreodată pe viitorul meu profesor de logică și metafizică. Înscriși amândoi la Facultatea de Filosofie, ne-a fost dat, după ce fusesem colegi de clasă în cei patru ani, să fim colegi în continuare, și în studenția bucureșteană”.

Revenind noi la anii lor de liceu, întrucât – printr-o lege din 1928 – cursurile liceului se reduc de la 8 la 7 clase, peste vară ei se pregătesc și în

toamnă, în septembrie, susțin un examen de tranziție pentru clasa a VIII-a. Cioran și Tatu se clasează primii, cu media 9,20. Tot în septembrie, ei susțin și bacalaureatul; Cioran îl promovează al doilea, cu media 7,80, iar Tatu, al nouălea, cu media 6,70.

De-acum începe o altă etapă a fiecăruia: cea a studenției și a primei tinereți. Cioran se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere din București și începe cursurile în noiembrie; iar Tatu se înscrie la Roma, pentru ordinațiunea întru preot, unde rămâne doar până la sfârșitul lui noiembrie. (Reamintesc că Cioran, născut în Rășinari, era ortodox și Tatu, născut în Cașolț, lângă Sibiu, era greco-catolic.) Sub nu știu ce împrejurare, cauzație, Nicolae Tatu părăsește Roma și ajunge la București, unde se înscrie la aceeași Facultate de Filosofie și Litere, unde era înscris Cioran.

N-am cunoștință de mărturii privitoare la o relație mai strânsă între cei doi colegi în vremea studenției. Oricum, ei frecventează cam aceleași cursuri și seminarii, aceleași biblioteci – îndeosebi pe cea a Fundației Universitare – și săli de conferințe. Din păcate, nici unul n-a ținut jurnal și nici nu și-au scris memoriile. Știm că amândoi au o frumoasă deschidere către Nae Ionescu, fiind remarcați de profesor.

Ca mulți tineri dotați ai vremii, ambii protagoniști ai interesului nostru de-acum au debutat în publicistică încă din vremea studenției, dar independent unul de altul și la publicații diferite. După identificările de până acum, Nicolae Tatu debutează cu recenzii în „Revista de filosofie” în 1930, continuă în 1931 iar în primăvara lui '31 îi apare articolul *Intelectualul, filosofia științifică, ortodoxism* în „Dreptatea”, articol urmat de multe altele, până în toamna lui 1932.

Cel dintâi articol publicat de Emil Cioran este intitulat *Dimitrie Comșa. Rânduri nu biografice*; el a fost prilejuit de moartea teologului sibian și a

apărut în „Mișcarea”, numărul din 20 februarie 1931. Tot aci publică Cioran alte câteva articole, iar până la sfârșitul anului calendaristic reușește să plaseze un articol despre *Oskar Kokoschka* în „Gândirea” (septembrie-noiembrie 1931) și recenzii în „Revista de filosofie” (despre *Eonul dogmatic* al lui Blaga) și în „Revista teologică” (noiembrie-decembrie 1931).

Poate că nu este o simplă întâmplare că Cioran susține teza de licență cu o temă privitoare la intuiționismul bergsonian și Tatu lucrarea de absolvire *Durată și intuiție în filosofia lui Bergson* (pregătită cu P. P. Negulescu), ambele în 1931.

Nicolae Tatu se avântă în publicistică și Cioran reușește să plece la studii de specializare în Germania, în toamna lui 1933. De-acolo el îi scrie colegului și prietenului patru cărți poștale, prin care îl informează despre stadiul pregătirii și gânduri de revenire în vacanță.

În prima dintre scrisori, iată ce îi scrie – printre altele, desigur – Cioran: „Țuțea studiază serios la Berlin și se pregătește cu iluzii inadmisibile la o reformă democratică a țării. Nu știu, dragă Tatule, ce mai crezi și ce nu mai crezi. [Reamintesc că Tatu scrisese în publicații de stânga...] Din parte-mi, numai un regim de dictatură mă mai poate încălzi. Oamenii nu merită libertatea. Și mă gândesc cu melancolie că oameni ca tine și ca alții se cheltuiesc inutil în apologia unei democrații care în România nu văd la ce ar mai putea duce” (1 decembrie 1933).

Din Germania îi scrie lui Nicolae Tatu și Petre Țuțea. Citez dintr-o scrisoare a acestuia din urmă (cea din 16 ianuarie 1934): „Cu Cioran mă întâlnesc din când în când. Este un băiat admirabil acest motănel în care trăiește o imensă sete de spiritualizare. Este autentic și-n felul lui întreg. A polariza în jurul unei mari pasiuni toată lumea interioară însemnează a avea curajul unei existențe deosebite. Și la ce vârstă! Simt o adevărată plăcere

lăsându-mă purtat în lumea lui. Cum intervine elementul politic în discuție, începe cearta. În zadar mi-așez eu autorii în coloană de marș și conceptele în prima linie de luptă, căci nu reușesc să mișc un fir de păr în capul acestui anarhist moral” (16 ianuarie 1934).

Ilustrez cu cele două citate spre a vedea cum prietenia dintre cei doi se metamorfozează într-una triadică și perenă până la începutul anilor '90...

Cele patru scrisori ale lui Cioran către Tatu au fost publicate de destinatar în revista „Apostrof” (martie-aprilie 1995) iar mai apoi de Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu în volumul lui Cioran, *Scrisori către cei de acasă* (Edit. Humanitas, 1995). (În prezent, ele se află în păstrarea autorului acestui text.)

În vara lui 1936, un grup de prieteni comuni ai lui Cioran și Tatu fac o excursie în munte. La vol. *12 scrisori de pe culmile disperării* (tipărit ca nr. 12 al revistei „Apostrof”), Nicolae Tatu colaborează cu articolul *Cu Cioran pe culmile munților* – în care povestește aventura din Munții Făgărașului. Textul este însoțit de două fotografii. Citez un pasaj: „Voi reține numai un episod din dramatic-întunecata viață a fostului coleg; un episod mai senin, cred, decât cele învăluite de apăsătoare neguri. Vreau să arăt că în biografia scepticului, a pesimistului și negativistului radical au existat și momente, chiar ani, în care întâlnim un pățimaș iubitor al naturii; al libertății și vieții în natură, apreciată mai târziu drept un *paradis*; din păcate, un paradis pierdut pentru totdeauna odată cu plecarea din satul copilăriei mirifice. Au fost anii fericiți când în fiecare dimineață dispărea pe îndrăgita *Coasta Boacii*, în munți, până la amiazi; pentru a reveni iarăși, hoinărind cu ceilalți, până se lăsa întunericul. (...) Bucuria, aș putea spune chiar entuziasmul arătat când i-am vorbit de o excursie plănuită, chemându-l la drumeție, era explicabilă: îi aducea aminte de încântarea munților, de paradisul de odinioară; de bucuria vieții. Iată-l deci pe

chinuitul de insomnii alăturat grupului pornit la drum prin Munții Făgărașului – Alpii Transilvaniei, cum sunt numiți. Drum deloc ușor, pentru care Cioran nu se pregătise în prealabil, cum o impune orice drumeție montană, cum era aceea din masivul cel mai greu de înfruntat, acela ales de noi. Fără echipamentul de rigoare, cu un rucsac improvizat și-o pereche de ghete recent tălpuite, nu pentru munte, s-a alăturat celorlalți, cu vădită bucurie” (p. 89, 91-92).

Nicolae Tatu n-a ținut un jurnal – cum spuneam mai înainte – și n-a apucat nici să-și scrie memoriile; a lăsat totuși însemnări răzlețe despre C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Petre Pandrea, Mircea Vulcănescu, Sorin Pavel, Petre Țuțea ori despre *Manifestul revoluției naționale*.

Reamintesc că Tatu și Țuțea au fost ajutați, în prima tinerețe, să intre în publicistică de Petre Pandrea – cel care trecuse de la dreapta și de la *Manifestul „Crinului Alb”* la stânga ideologică, la revista „Stânga” și la „Dreptatea” național-țărănistă. Tatu și Țuțea vor parcurge drumul invers, de la stânga la dreapta. La început, amândoi au fost de stânga – unul ca fiu de țărani săraci din împrejurimile Sibiului, altul ca băiat de trupă și cu studii universitare la Cluj, după care ajunge în Capitală. După doi-trei ani de publicistică, cei doi se dumiresc ce este cu stângismul stângii – dar și cu iluziile „dreptății” național-țărăniste și burgheze și scriu, împreună cu Sorin Pavel, *Manifestul Revoluției Naționale*. Reamintesc că doar Sorin Pavel a rămas de dreapta – el semnând și *Manifestul „Crinului Alb”*, și *Manifestul Revoluției Naționale...*) Acest din urmă *Manifest...* a apărut în 1935 (tipărit la Sighișoara, a fost difuzat clandestin...) și a fost semnat de: Sorin Pavel, Petre Țuțea, Ioan Crăciunel, Gheorghe Tite, Nicolae Tatu și Petre Ercuță.

Când l-am reeditat în 1998, cu acordul lui Tatu, am trecut ca autori doar pe: Sorin Pavel, Petre Țuțea și Nicolae Tatu, cei care l-au scris, iar ceilalți doar

au semnat – nu știu dacă l-au și citit – și au fost de acord cu tipărirea lui (asumându-și riscurile cenzurii ori ale viitorului imprevizibil...). (Mai apoi, l-am retipărit și în culegerea lui Sorin Pavel, *Krinonis sau treptele singurătății*, 2001).

Care este legătura lui Cioran cu *Manifestul Revoluției Naționale*? Iată ce scrie Tatu despre unul dintre semnatori și nesemnatarul Cioran: „*Crăciunel*, un stil de cafeenea, stând de obicei singur la masă, privind în gol, fără o țintă. În convorbiri, criticând pe unul și altul despre care venea vorba. Înclinat spre bârfă. Un așa-zis gazetar, care nu scria însă nicăieri. Nu știu dacă a publicat vreodată ceva, vreun articol. Un fel de băgător de seamă, pe tușe, fără a face rău însă, cuiva. Unicul motiv pentru care figurează printre semnatori e că în casa părinților, în Săcele, a fost redactat *Manifestul*... Cioran mi-a reproșat: «Cum semnezi tu, alături de Crăciunel?». Dispreț total. El a refuzat să semneze, cu toate stăruințele lui Țuțea, gata să se înfurie”.

Și-acum, o mărturie scrisă de peste decenii. În biblioteca lui Nicolae Tatu am găsit (decât) o carte cu o dedicație autografă a lui Cioran, pe *Silogismele amărăciunii* (ed. 1976), cu un text scris în limba franceză: „*Pour Nicolae Tatu, avec mon vieille amitié, E. Cioran*”. N-am apucat să-l întreb pe Tatu în ce împrejurări i-a oferit Cioran acest exemplar. Presupun că i l-a oferit prin mijlocirea medicului Dumitru Tatu, fratele lui Nicolae, medic stabilit la Paris de mulți ani (dinainte de 1976)... (Biblioteca lui Nicolae Tatu a fost donată Seminarului de la Blaj, fără acest exemplar...)

Îndată după moartea lui Cioran, în iunie 1995, Nicolae Florescu, directorul „Jurnalului literar”, realizează un grupaj despre filosoful disperării și al schimbării la față. Cu acel trist prilej, l-a solicitat să scrie și pe Tatu (sau poate că eu l-am rugat – nu mai țin bine minte...), despre colegul și prietenul său. Din textul apărut în numărul din iulie-august al „Jurnalului literar”, citez

doar finalul: „În anii tinereții – unii dintre ei întrucâtva inocent iresponsabili –, când pledam, împreună cu alții din generația mea, pentru un stângism marxist, departe de orice spirit critic și autocritic, Cioran m-a întrebat, într-o zi, cum înțeleg revoluția politică și socială pe care o preconizam și care țintea la instituirea unei noi așezări a societății, a unui sistem de dreptate socială pentru toți cei ce muncesc? I-am răspuns: «dacă în noua ordine socială pentru care militez și care trebuie să aducă pentru toți eliberarea de grija pentru pâinea zilnică *un singur om nu-i fericit, acea ordine nu e bună!*». Cioran a rămas vizibil impresionat de radicalismul acestei viziuni, evident naive prin caracterul ei profund utopic. S-a oprit, s-a uitat la mine, exclamând: «extraordinar!». Scepticul de mai apoi era stupefiat, cred, de sinceritatea tonului afirmației mele. După o clipă de tăcere, plecând împreună, spune: «Stânga deschide o perspectivă, oricum. În Dreapta nu-i nimic de așteptat». Cred semnificativă această scurtă convorbire din îndepărtații ani de căutări, incertitudini și neliniști ai unei generații cu un atât de tragic destin!» (*Cioran în anii tineri*; în „Jurnalul literar”, august-septembrie 1995, p.5).

*

* *

Prietenia nu cunoaște aspectul raportului dintre stăpân și slugă și nici pe acela dintre erou și valet. În prietenia autentică suntem ființe integrale, integre și egale în fața vieții.

Doar moartea este elitistă. Ea ne ia pe rând și ne înscrie un destin ori altul. Pe câțiva îi înalță mai sus decât au fost în viață ori pentru semenii contemporani iar pe aproape toți îi coboară în rândul anonimilor ori la „și alții”...

Azi, cei doi protagoniști pentru care v-am reținut – informativ și abuziv – atenția sunt în ranguri existențiale diferite. Pe Emil Cioran îl aruncăm într-o hiperbolă a spiritualității românești – de unde el ne privește sceptic, cu modestie și cu încredere într-o schimbare la față a Românului. Pe lângă Nicolae Tatu, deocamdată, trecem cu o condamabilă indiferență – iar el privește în urma noastră cu îngăduință și cu sfielnică înțelepciune...